

Fjell-Ljom

Nr. 1

Spesialnummer i anledning NALs årsmøte søndag 20. mars 1994

108. årgang

Velkommen til: RØROS

Det er en stor glede for meg å kunne ønske Norske Avisers Landsforening velkommen til å avholde årsmøte på Røros.

Røros markerer 350-års jubileum akkurat i år, det gjør vi med å satse på tiltak og kulturarrangementer av kvalitet og generell verdi utover øyeblikket. Bl.a. har vi fokusert på våre pressetradisjoner og brevets plass, så NAL vil passe fint inn.

Vår kulturhistoriske arv er særlig formidlet via dikteren og pressemannen Johan Falkberget.

I tillegg til Bergstadens særpregede miljø anbefales årsmøte-deltakerne å gjøre seg kjent med pressemuseet Fjell-Ljom, det tradisjonsrike avishuset på pæler halvt ute i Hitterelva.

En liten forundringspakke i den anledning: Jeg hører at det skal produseres en årsmøteavis på gammelmåten i Fjell-Ljom, med blytsats og håndsetting; — det gleder vi oss til.

Hjertelig velkommen til Røros, vi ser fram til å ta imot dere!

Med hilsen
EVEN ERLIEN
Ordfører



Ordfører Even Erlien

Fjell-Ljom som søndagsavis!

For første gang kommer Fjell-Ljom ut som søndagsavis. Denne spesialutgaven blir delt ut til deltakerne på NALs årsmøte den 20. mars, og da rykende fersk.

Lokalavisa har i sin lange historie kommet ut på alle ukedager, men aldri før på en søndag.

Velkommen til: ÅRSMØTE

Røros velker minner. Hos de fleste av oss gir Bergstaden rike assosiasjoner. Vi blir minnet om en fortid som rommer en kamp for tilværelsen kombinert med kulturelle og åndelige aktiviteter.

For oss avisfolk blir Røros automatisk knyttet til de tradisjonsrike avisene Arbeidets Rett og Fjell-Ljom. Det gamle avishuset til Fjell-Ljom finner vi ennå ved Hitterelva. Med lokal innsats og ståpå-vilje fra mange avisvenner over hele landet er den gamle bygningen blitt et kulturhistorisk monument.

Men mer enn noe annet er Røros knyttet opp til Johan Falkbergets navn. Gjennom hans forfatterskap har vi fått verdifulle kulturhistoriske bilder av stor verdi.

Alle disse tradisjonene ønsker NAL å knytte opp i sitt årsmøte på Røros

20.—22. mars. Som en paraply over alle aktivitetene har vi satt: Ta vare på ordet.

Nettopp ordet — det skrevne ord — står sentralt i all avisproduksjon og vil gjøre det i lang tid fremover. Derfor setter også NAL Journalistikkens på dagsorden under Røros-dagene.

Vi håper NAL-årsmøtet blir utbyttet både faglig og sosialt. La oss slutte oss til Johan Falkbergets hilsen til det nordiske avismøtet på Røros i 1964: «Vi kan vel med noen rette si at Røros er blitt inngangsporten til fjellenes eventyrverden — fortrinnsvis for tilreisende gjester som søker hit for å hente krefter og tro på livet, så de oppreisat kan nå sine mål og fullbyrde sin gjerning».

Fjell Aamot.

Fra Saudi Arabia til Røros

Olaf O. Berg var Fjell-Ljoms første redaktør. Berg kom fra Trondheim og begynte som trykker, men ble etter hvert mer og mer opptatt av avisutgivelse. Hans barnebarn Per Berg har med stor interesse fulgt bevaringen av Fjell-Ljom-huset og dets inventar.

Per Berg er ingeniørutdannet og har i mange år har hatt sitt virke i Saudi Arabia. Idag er han president i skipingselskapet Arabian Bulk Trade Ltd. Berg har gitt hele 50 000 kroner til restaureringsarbeidet av Pressemuseet Fjell-Ljom.

Norske Avisers Landsforening har invitert Per Berg til Røros i forbindelse med NAL-årsmøtet der 20.—22. mars. Hvis ingen store hindringer kommer i veien, vil Berg ta turen fra Saudi Arabia til Røros for virkelig å ta sin farfars avishus i nærmere øyesyn.

Han vernet om Fjell-Ljom hele sitt liv



— Slik vil jeg ha det, sa Falkberget og fotografen, John Solheim, lot han få det.

Som Shakespeare hadde sitt Stratford-on-Avon, hadde Johan Falkberget sitt Røros. Sammenlikningen holder en smule for han som skapte teater for en hel verden, var både født og bodde i denne lille idylliske byen ved elven Avon. Falkberget var for det første ikke født på Røros og hadde aldri bodd der. Allikevel er hans navn uselselig knyttet til dette vesle grubesamfunnet der inne på fjellet. La oss ikke være smålige. Fra Rugeldalen til Røros hvor han ble født og bodde storparten av sitt liv, er det bare et par norske mil. Men Røros var sentralt i den verden som han hentet det meste av sitt stoff fra, nemlig grubene. Selv vokste han opp ikke langt fra Sextus grube.

De farverige, sterke miljøene i hans diktning appellerte sterkt til meg i min ungdom. Da jeg senere som pressemann kom Falkberget nærmere inn på livet, ble det tross den betydelige aldersforskjell, knyttet et vennskap som kom til å være så lenge han levde. Han folte en merkelig dragnin mot presse og presseliv. Og han fortalte meg at i hans hjem holdt man Verdens Gang (ikke dagens VG) og de hadde Fjell-Ljom. Denne kontakten med verden der ute, som disse avisene gav ham, skapte en lengsel mot noe større. — Tenk å få navnet sitt på trykk i Fjell-Ljom, sa han. — Det ble en besettende trang hos meg. Jeg begynte å skrive. Små epistler — fra min egen verden — og en dag skjedde underet. Redak-

Forts. side 2

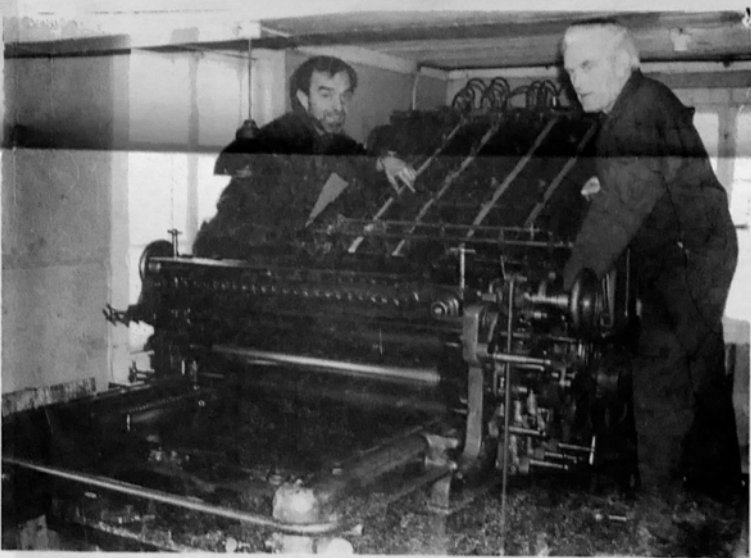
En enestående årsmøteavis

Du holder nå et unikt avisprodukt i dine hender. Denne avisa er produsert på gammelmåten, dvs. i blytsats, delvis håndsat og trykket på flatpressa i Fjell-Ljoms gamle lokaler ved Hitterelva. Det er over 20 år siden den landskjente lokalavisa siste gang ble laget på «tutenberg» vis. Takket være tidstidens innsats, med Johan Solheim i spissen, har vi nå fått et uttrykk som er sette- og trykkeri-utstyret som skal bli for å produsere avisa på gammelmåten.

Vi er så heldige å ha fagfolk på stedet som er istand til å betjene dette utstyret og opprettholde en teknisk og kulturhistorisk tradisjon. Uten en lokal «tutenberg» og «Dagnadagjengen» fra NAL med Ragnar Dahl som strykkemotor, hadde det ikke vært mulig å lage denne avisa.

Avisformatet er det samme som det var i over 90 år, før offset og data-teknologi gjorde sitt inntog i norsk presse. Fjell-Ljom, kom alltid ut med fire sider, slik som denne utgaven. Layouten er også den samme. Det er viktig at det også i framtiden finnes noen som kan føre dette faget videre til kommende slekter. Pressemuseet arbeider med planer om en form for nyutrusting av «typografer» som kan betjene det utstyret og de maskinene som finnes i Fjell-Ljoms lokaler.

For å kunne formidle kunnskaper om tidligere tiders avisframstilling, ser vi det som helt avgjørende å ha muligheten til å demonstrere hvordan en avis ble til. Det er vårt håp at vi kan klare å skaffe midler slik at vi kan sette i gang et opplæringsprogram med de ressurser som vi har lokalt og i Norske Avisers Landsforening.



Tore Heitmann og Torbjørn Torgersen ved pressa som har trykket års møteavis.

Vi håper at dere setter pris på denne avisa. Ved siden av å bringe nyttige informasjonen til årsmøtet deltakerne, er dette produktet med på å bevise at det gamle utstyret fortsatt er intakt. Det er viktig at vi får testet ut at alt fungerer.

Arne R. Dahl

Avishus og presse-museum

Mye pressehistorie er knyttet til avishuset i hederskrante Fjell-Ljom på Røros. Det er derfor bare rett og rimelig at Norges eneste pressemuseum med et komplett avistrykkeri finnes her. Avishuset er et enestående monument over norsk avisproduksjon for offset- og dataalderen. Og et levende monument fordi utstyret virker.

Fra 1890-årene og frem til begynnelsen av 1970-tallet ble Fjell-Ljom utgitt fra avishuset ved Hitterelva. Da lokalavisa flyttet ut ble det stilt i de gamle lokalene. Maskiner og utstyr ble stående igjen uten tilsyn og forfalt med seg raske.

Under et besøk på Røros i begynnelsen av 1980-årene unngikk den daværende leder i Norsk Pressemuseum, John Solheim ideen om å etablere et museum i Fjell-Ljom-huset. Han så det unike i det gamle utstyr-

et. Rundt i norske aviser hadde fotoutsats og moderne teknikk gjort det gamle overflødig. Det var havnet på skraphaugen. I Fjell-Ljom fantes de siste rester av et fag som var fullstendig forandret.

Det ble satt i gang en aksjon for å redde dette klenodet. En innsamling skaffet midler til kjøp av eiendommen. Senere ble det etablert en venneforening som har arbeidet for å få kapital til nødvendig restaurering og midler til drift av museet.

Ved siden av bidrag fra enkeltpersoner, har både offentlige institusjoner og pressens egne organer og bedrifter vært gavmilde.

Det er et enestående stykke kulturhistorie som finnes innenfor Fjell-Ljoms fire vegger. Trykkeriet er i dag det siste komplette gammeldage avistrykkeri som finnes i Norden, ja, kanskje i hele Europa.

Arne R. Dahl

Falkbergets første møte med Fjell-Ljom

Slik artet Johan Falkbergets første møte med Fjell-Ljom seg: — «Jeg sto opp i solrenningen og gikk til Bergstaden for å oppleve hvordan Fjell-Ljom så ut i virkeligheten. Døren til trykkeriet sto åpen. Jeg listet meg inn. Det var i middagsskylven og det var ingen der. Maskinene sto der — underverk og setteklasse! Jeg trakk inn den selsomme duften av bly og lytt. Hyttelva fosses og sang utenfor. Og uten å ane det satte jeg meg på redaksjonskrakken, la hodet i hendene og lovet meg selv at livet

skulle ikke være slutt før jeg satt her som Fjell-Ljoms redaktør.

Da sto den virkelige redaktøren, Olaf O. Berg, plutselig bak meg. Jeg tumlet forskrekket opp. Han slo seg ned i stolen og begynte å snakke til meg. Han spurte hvem jeg var og hva jeg skulle bli. Jeg ble bare stående og vri luen min uten å kunne gi noe skikkelig svar. Redaktør Berg smilte til meg. Han forstod nok mine vanskeligheter.

Johan Falkberget ble aldri redaktør av Fjell-Ljom, men han ble avisens flittigste medarbeider og skytsånd.

John Solheim

Fjell-Ljom

Redaktør: Arne Dahl, Adresseavisen
 Bladstyrer og maskinist: Jens Hystad, Sunnhordland
 Teknisk sjef og håndsetter: Ragnar Dahl, NAL
 Faktor og trykker: Tore Heitmann, Farsunds Avis
 Maskinist: Torbjørn Torgersen, Agder
 Driftsjef: Rudolf Olsen, Aftenposten
 LOKALE MEDARBEIDERE: Faktor: Kåre Møller
 Faktor: Torbjørn Floor
 Satt og trykt i
 Fjell-Ljoms Vennforenings trykkeri
 Utgiver
 Norske Avisers Landsforening

Avisene på Røros

Av Arne Ingar Bækken

Røros har rike avisstradisjoner. Til sammen har fire lokalavis hatt Røros som utgiversted: Fjeldposten, Fjell-Ljom, Dovre og Arbeidets Rett. I tillegg til lokalavisene er Woren Sarnes, ei samisk avis, Breidablik, organ for den frilynte ungdomsavis, og Fjellblomsten, et lokalt skoleblad, utgitt på Røros. I åra omkring første verdenskrig var fem av disse i drift samtidig.

FJELDPOSTEN

Etter de Opplysninger som er blitt meg meddelt, skal der være Trang til å få et Bogtrykkeri opprettet på Røros. Der findes nemlig intet Bogtrykkeri i hele Søndre Trondhjems Amt, og det maa saaledes være forundt med ikke ringe ulemper saa vel for det Offentlige som for Privatmand at faa Saker udførte. Jeg vover derfor tro at Anleggelsen af et Bogtrykkeri paa Røros vilde være i det Almindelige Interesse, og haaber jeg derfor at den underdanigst ansøgte Tjevlings naadigst tilstaaes mig.

Avisnettet er hentet fra boktrykker Andreas Halvorsens skønsom om kongelig bevilling for å drive trykkeri på Røros. Han var født i Oslo, og hadde drevet trykkerier i Kristiansand og Horten. Ingen av disse gikk særlig bra, og nå ville han prøve seg på Røros, hvor det var langt til nærmeste konkurrent. Halvorsen fikk bevilling, og det fortelles at han og hans familie hemmelig landeveis til Røros sommeren 1888. I ei handtkjer hadde de sine eiendeler, blant dem ei gammel Ustyre installerte han i en gård på Flønderberg.

Et par uker senere, 6. august 1888, ble den første avis på Røros gitt ut. Halvorsen hadde gitt den navnet Fjeldposten, med undertittelen Søndre Trondhjems Amtstidende. Aviser var sjelden vare på Røros i den tid. Noen av byens bedrestilte holdt Morgenbladet og Trondhjems Adresseavis, noen få bønder og arbeidere hadde Almuevennen og Fattig og Rlig. Som regel gikk flere husstander sammen om å holde ei avis. Fjeldposten ble heller ingen oppslagskuss. Den nådde et opplag på 150 eksemplarer på det meste.

Etter at Halvorsen døde i 1871, overtok et interessentskap avisa. I 1883 ble utgivelsen overlatt til Olaf Olsen, som var trykker i avisa. Han var radikal venstremann og kom snart på kant med interessentskapet. Olsen bestemte seg for å utgi egen avis.

FJELL-LJOM

I Fjeldpostens siste utgave i 1885 fulgte det med et bilag, som i realiteten var et proveniennummer av Fjell-Ljom. Ikke lenge etter, 8. januar 1886, kom den første Fjell-Ljomen ut av handpressa som var installert i Reimersgården på Haugeen. Navnet Fjell-Ljom hentet Olsen fra ei doktsamling som ålbeggen Anders Reitan ga ut i 1866. Som medredaktør hadde Olsen med seg Ellis Hofstad fra Alen og Ole Strand fra Os. De to hadde også bidratt med midler til kjøp av trykkeri-utstyr.

Avisa kom først ut to, senere tre ganger i uka. I 1891 kjøpte Olaf Olsen huset ved Hitterelva. Huset hadde tidligere rommet et snekkerverksted, hvor et vasshjul ga drivkraft til maskinene. I over 80 år holdt Fjell-Ljoms redaksjon og trykkeri til i dette huset, som nå er pressemuseum.

Fra første nummer var Fjell-Ljom ei klart Venstre-avis. Olsen la vekt på at det skulle være et forum for diskusjon. Avisen var frisk og engasjerende og vant stor oppslutning, særlig blant ungdommen. For konkurrenten Fjeldposten gikk det ikke så bra, og ved årsskiftet 1887-88 gikk avisa inn. Fjell-Ljom er kjent som et kulturorgan Olaf Olsen, som skiftet navn til Olaf O. Berg, var Johan Falkberget's første foreligger. Han knyttet også til seg flere kjente medarbeidere, som Arne Garborg, Ivar Mortenson Egund, Ivar Sæter og Johan Langen. Olaf Olsen solgte Fjell-Ljom like før århundreskiftet og startet Østerdalen på Tyusset.

Etter hvert fikk Fjell-Ljom to konkurrenter på Røros, men holdt stand som den største av de tre lokalavisene fram til andre verdenskrig. Fra 1943 til 45 ble Fjell-Ljom innstilt. Okkupasjonsmakta krevde at det bare skulle komme ut ei avis på Røros, og etter forhandlinger ble Fjell-Ljom den som gikk inn.

I 1976 gikk Fjell-Ljom konkurs. Et nytt aksjeselskap ble etablert på beina, og etter et halvt år kom avisa ut de to var slike som fremstillet ham i halvprofil og med snadde i munnen eller hånden. Jeg passet etter dette all tid på å overholde dette budet når jeg fotograferte ham. Om andre gjorde det samme, er vel tvilsomt.

John Solheim.

igjen. I 1979 måtte Fjell-Ljom igjen innstille. Senere er det gjort flere forsøk på å få liv i avisa igjen. Siden september 1993 har avisa kommet ut igjen, med Erling Sven Busch som redaktør.

DOVRE

Soks år etter at Fjeldposten gikk inn, kom det ut ei ny konservativ avis på Røros. De konservative i distriktet så seg arg på den radikale og eusemeliske Fjell-Ljom, og ønsket en avis som kunne danne motvekt mot Venstreavis. Initiativet ble tatt av stortingsmann L. Hektorn fra Tynset, presten Jervell på Tolga og skoginspektør Saxé på Røros. 20. juni 1894 kom Dovre ut for første gang, og hadde som undertittel «Moderat Blad for Røros, Østerdalen og Guldalen».

1901 tok Henrik Grønn over både som eier og redaktør av Dovre. Fra da av var avisa uelselig knyttet til ham. Dovre er den eneste avisa på Røros som er kommet ut hver dag. Grønn foretok dette eksperimentet i 1905, og det gikk ikke særlig bra. Postgangen var ikke god nok utbygd på bygden fikk ikke folk post oftere enn annenhver dag. Forsøket varte derfor bare ett år.

Dovre ble offer for de dårlige tidene i 20-åra. I 1923 måtte Grønn innskrenke utgivelsen til to ganger i uka. Men vanskelighetene fortsatte og ved årsskiftet 1926-27 kom siste nummer av avisa. «Årsaken er de dårlige økonomiske tider med små inntekter, mens de store utgifter til lønninger, papir og porto fremdeles holdes på toppunktet. Det går ikke», skrev Henrik Grønn i sin avskjedsartikkel.

WAREN SARDNE

I 1910 startet et nytt og interessant avisforetak på Røros. Navnet Woren Sarnes er samisk og betyr budskap fra fjellet. Mannen bak avisa var Daniel Mortenson. Etter et omflakkende liv bosatte han seg ved Svukvisst ved Femunden, hvor han ved siden av reindrift drev gardsbruk. Mortenson ble snart en av samenes fremste talsmenn her til lands.

Waren Sarnes skulle verne om reindriften samenes interesser og tale deres sak overfor myndighetene. Likestilling med landets øvrige befolkning var et krav avisa ofte tok opp. Sameavisa kom ut en gang i uka og ble trykt i Arbeidets Retts trykkeri. Mange samer var ivrige bidragsytere til avisa. Det kunne være historier, sagn, reisebeskrivelser og aktuelle politiske saker. Dette er nok den eneste avisa som er blitt redigert fra Femundsmarka!

Men det gikk smått med utbredelsen av avisa. Opplaget stagnerte mellom tre og fire hundre eksemplarer. Samene bodde spredt. I 1910

var de 200 abonnentene fordelt på hele 90 forskjellige poststeder. Samene bodde i perioder langt fra post og telegraf. Vanskeligere vilkår for avisdrift er vanskelig å finne. Daniel Mortenson måtte gi opp avisdrifta i 1914. I 1922 gjorde han et nytt forsøk. Men heller ikke Woren Sarnes unngikk nedgangstidene, og høsten 1927 kom avisa for siste gang.

ARBEIDETS RETT

Storstreiken ved Røros Kobberverk i 1901 satte for alvor fart i tankene om ei egen arbeideravis. Rørosarbeiderne streiket i 10 måneder mot lønnsnedslag, norgeshistoriens største arbeidskonflikt til da.

Tre menn kom til å stå sentralt i den nye arbeideravisa som kom ut i 1907. Ole Guldal var Rørosarbeiderens ubestridte leder, senere varaordfører og stortingsmann for Arbeiderpartiet. Ole Grotadal var en dyktig skribent og debattant, senere også formann i Røros Arbeiderparti og første formann i styret for Arbeidets Rett. John Iv. Ødegaard var typograf i Fjell-Ljom og tilsluttet arbeiderbevegelsen. Han ivret etter å starte egen arbeideravis. 16. januar kom Mauren ut for første gang, trykt i 1200 eksemplarer.

De fem første åra kom avisa ut en gang i uka, og var eid av Røros Arbeiderparti. Opplaget økte, og fra 1912 kom avisa to ganger i uka, samtidig som den skiftet navn til Arbeidets Rett. I 1913 kom det store omslaget da andre partilag og fastføringer i hele Nord-Ostlandet og Guldalen gikk inn i avisprosjektet. Avisa hadde nå vokst seg sterk, og kom nå ut tre ganger i uka. Nytt utstyr ble kjøpt inn og flere folk ansatt og i 1917 kjøpte avisa Foslandsgården på Nilsenbjørnet. I «den røde gården» på Nilsenbjørnet holdt avisa til helt til 1970. Utover i 50-åra var Arbeidets Rett i ferd med å sakte akkurat, ikke minst når det gjaldt teknisk utstyr. Først mange år senere, etter mye om og men og mange alternative løsninger, kunne avisa flytte inn i det gamle meieri i 1970. Samtidig ble den nye oftestpressa tatt i bruk. Nytt teknisk utstyr og nytt hus la grunnlaget for ny ekspansjon for Arbeidets Rett.

Og mens avisa i 1975 tok et nytt steg framover og inn i data-alderen, slet konkurrenten Fjell-Ljom med store problemer og måtte gå inn. Første halvdel av 80-åra var preget av sterk vekst. Antall abonnenter er nesten fordoblet siden 1970, ikke minst på grunn av økt satsing i Nord-Ostlandet. Den tekniske utviklingen har fortsatt. I 1986 tok avisa i bruk EDB for fullt, og nå i 1994 forberedes et nytt skritt i den tekniske utviklingen. I 1989 flyttet Arbeidets Rett inn i nytt hus på Autotoma.

Bli venn av Pressemuseet!

Vennforeningen i Pressemuseet ble stiftet for tre år siden. Den offisielle åpning av Pressemuseet i Fjell-Ljom ble foretatt i 1986.

Vennforeningen har i dag ca. 70 medlemmer fordelt på bedrifter, organisasjoner og enkeltpersoner. Selv om vi er fornyet med såpass mange er med fra starten, sanner vi fortsatt mange avisbedrifter og andre virksomheter knyttet til pressen, som medlemmer. Det samme gjelder for enkeltpersoner. Vi er helt avhengig av en bred støtte i medie-nallet og ellers, for å kunne klare de oppgaver som er knyttet til det gamle avishuset.

Vi har nylig gjennomført en omfattende restaurering av taket på bygningen. Takket være bidrag fra norske



Apert hus i Pressemuseet. Interesserte får informasjon av Kåre Møller: aviser i en «tjoresrulling» som ble satt igang av Gyvin Nordborg i Østlandets Blad, godt bakket opp av NAL, med T. Degnes og Ragnar Dahl i spissen, har vi klart å finansiere denne delen av vedlikeholdsarbeidet. Men nye gjenstår. Derfor håper vi både på å mange tegner medlemskap i vennforeningen — «mange belder små gjør en stor å». Samtidig setter vi vår lit til at enda flere aviser slutter opp om anmodningen om å gi ti ore pr. abonnent/avis til Pressemuseet.

Vi trenger midler til en opprustning av det elektriske oppbeget i avishuset, forsterkning av pillarene i elva, bare for å nevne noe av det mest presserende.

Styret i vennforeningen består i dag av Arne R. Dahl, formann, Ragnar Dahl, nestformann, Torbjørn Ege, sekretær, Tor Inge Molmann og Torgeir And.

Medlemmene av vennforeningen vil hvert år få tilsendt en informasjon om Pressemuseet og har selvsagt gratis adgang til avishuset ved Hitterelva når de måtte ønske.

NAL - avisenes organisasjon

NAL har lange tradisjoner. — Men det NAL som i disse dager har sitt årsmøte på Røros er «nykapsningen» blandt presseorganisasjonene. Norske Avisers Landsforening er nemlig et ektet barn av det gamle Norske Avisers Landsforbund og Avisenes Arbeidsgiverforening. Den nye organisasjonen så dagens lys 1. januar 1993. Dermed er det en vel ett år gammel organisasjon som samler sine medlemmer til avisadgar på Røros, men røtene er godt plantet i de beste avisstradisjonene.

Organisasjonen har i dag 22 medarbeidere. De utgjør organisasjonens samlede administrasjon med Arne Jørgensen som administrerende direktør. Medarbeiderne er knyttet til forskjellige avdelinger som alle eropptatt av å yte service overfor medlemmene. Ut fra de planer som er lagt er den nye organisasjonen i stadig utvikling som en medlemsstyrt avisorganisasjon.

Tariff og lønsspørsmål

Den største avdelingen i NAL tar seg av tariff og lønsspørsmål. Avdelingen har som hovedmål å bidra til et medlemsbedriftene gjennom sitt lønns- og tariffarbeid utvikes en sunn økonomi. Avdelingen har da også i det siste året bistått mange aviser i arbeidsrettslige spørsmål.

Da fusjonen mellom gamle NAL og AA var en realitet fikk avdelingen hele 70 nye avisbedrifter å ta seg av. Dette har naturlig nok ikke gjort arbeidspresset mindre. Forts. side 3

Falkberget og Fjell-Ljom -

Fortsettelse fra side 1

Selv om det var forfatterskap som ble hans yrke, oppgav han ikke tanken på en karriere i pressen. Han tokne redaktørstilling i Nybrot, Alesund og fikk den. Økonomiske vanskeligheter i avisen gjorde at han måtte se seg om etter noe annet. Han måtte stå stillingen som redaktør i Smaalenenes Sosialdemokrat i Fredrikstad. Han fikk den også, til tross av at han i sin søknad skrev at «jeg må erlig bekjenne at det ikke er noe anbefalelsesverdig ved meg. Min skoleutdannelse er i høy grad mangelfull».

Men det hele var bare et sommervikariat. Imidlertid var redaktør Jøppesen i Sosialdemokraten i Oslo blitt oppmerksom på den unge litterat, som lot til å ha talent. Han ansatte Falkberget som betalt losarbeider. Etter hvert tok diktingen mer og mer av hans tid. Journalistikken måtte hvile. Bortsett fra i Fjell-Ljom, hvor han alltid var mer eller mindre virksom. Fjell-Ljom-begrepet vernet han om helt til sin død, selv om den aktive innsats avtok med årene.

Jeg husker første gang jeg kom til Ratvallen. Jeg besøkte vakre hjem i Rugdalen. Jeg sto på trappen og så nordover hvor snefjellene lå blendende hvite i solskinnet. Et betagende syn. Falkberget åpnet døren. — Her må det da være lett å skrive, så inspirerende som omgivelsene er, sa jeg. Han så på meg med et lurt smil. — Ja, kom inn og prøv, svarte han. Hans hustru, Anna, var et fint menneske. Utrustet med egenskaper som ble til stor hjelp for Falkberget. Han slet ofte hardt når han var kommet igang med en ny bok. Det var som om det

stoppet opp et sted inne i ham, fortalte han. Han ble rastløs og stresset. Kunne gå opp og ned til Sextusgruben i en strekk fra hjemmet på Ratvallen. Han fant ikke ro. Hjemme ble han gående å rusle i stuen til langt på natt. — Det var ikke så helt lett når disse dikter-riene kom over ham, sa Anna. — Jeg forsøkte å roe ham. Fant noe godt å spise, noe jeg visste han likte spesielt godt. Det kunne hjelpe for en stund og han kunne høre på meg når jeg prøvde å snakke ham til fornuft. Det var vondt å se mange ganger hvor hardt det tok på ham når han kom til slike korsveier i arbeidet med boken. Og jeg syntes at det var tydelig at han ble mer kritisk mot seg selv, jo eldre han ble. Slikt er kanskje naturlig, la hun til.

Jeg husker også at jeg en sommerdag kom til Ratvallen på uventet besøk. — Du finner ham nede i Skriverstuguen på Falkberget, sa Anna. — Falkberget tilhørte den gamle farsgården og lå et stykke unna under en fjellhammer, som ble kalt Falkberget. Herav hans navn. Hans far het nemlig Lillebakken og kom fra Østerdalen, hvor han tilhørte den kjente Østgård-slekten. Her på Falkberget, som nærmest sto ubrukt, hadde han innredet en skriverstue. Han satt ved et digert bord i et rom som virket stort og ukoselig. Ved ovenn sto en vedkasse. Da jeg kom inn kastet jeg et blikk bort i denne lille kassen. Jeg la merke til at det lå endel sammenrullede papirer der oppe på veden. — Jeg sliter svært, sa han tungt og så opp på meg. Han holdt på med siste bindet av Nattens brod. — Hva er dette? spurte jeg og tok opp papirkullen fra kassen. — Det er ord som ikke duger,

svarte han med et sukk. Jeg så nærmere på papirkullen. Det var faktisk de tre første sidene av innledningskapitlet.

Da boken omsider var ferdig, virket han veldig nervøs. — Jeg er så usikker på om jeg har greidd oppgaven.

Kvelden før boken skulle foreleses i bokhandelen, fikk jeg en oppringning på kontoret. — Nå må du hjelpe meg, sa han. — Jeg blir nok gående opp og rusle i natt, han til. Men kunne du gi meg et tegn i morgen formiddag om du skulle finne noe om boka i avisene.

Jeg lovet at så skulle skje Morgenen etter kom Dagbladet med en lang og lydig anmeldelse av Johan Borgen. Han var full av beundring for boken, som han kalte en fulltreffer.

Jeg sendte et telegram hvor det sto «Du har vunnet!» Senere på dagen ringte hans datter Aasta: — Du gjorde far en kjempetjeneste idag. Jeg har aldri sett ham så glad.

Falkberget fulgte våkent med i alt som sto i avisene. Og når han kom på Oslo tur, et par, tre ganger i året, ringte han straks til Morgenbladet. — Du får komme bort på Astoria til froken Rokke så vi får oss en ordentlig prat. Frk. Rokke var innehaveren av Astoria hotell og en god gammel kjennning fra Trondheim.

Eller han kom opp til meg i Morgenbladet. Og en gang husker jeg han så forsiktig opp på meg og sa: — Tror du jeg kunne få se klipsene dere har av meg? —

Saken var at han mislikte svært mange av de bildene som avisene bragte av ham.

Han kunne nok være litt forfengelig av seg, den gode Johan. Vel, han fikk hele laugen med klipsjer fra arkivet. Ble sittende lenge og sortere. Når han var ferdig lå det to igjen på bordet. Resten var skjovet bort i en krok. Og



Avis i Skolen — en investering

Av Jan Vincens Steen

Avis i Skolen i Norge ble startet ca. 1970. Det ble raskt etablert et system med skolekontakter i avisene og instruktører (kursledere) i skoleverket. NAL ga fra 1971 regelmessig ut undervisningsmaterie til bruk i skolen.

Denne modellen ble styrket gjennom 1970- og 1980-tallet. I mars 1994 skolekontakter i 135 av 147 NAL-avis, og 62 instruktører. Skolekontaktenes innsats er høyst variabel, avhengig av ressurser i avisene og skolekontaktenes engasjement i Avis i Skolen-arbeidet. Instruktørene (som er lærere), er derimot Avis i Skolen «barfotegere». De kurser (sammen med konsulentene) ca. 9.000 lærere årlig.

Konsulentordninger

Siden 1984 har våre distriktsforeninger, ofte i samarbeid med skole-

Vi takker!

Dugnadsgjengen NAL takker NALs hovedstift for stipendmidler. Dette har gjort det mulig for oss gjennom 2-3 årlige langhelger å sette det tekniske utstyret i Fjell-Ljom i driftsklar stand samt ta hånd om maskiner og utstyr vi har fått som gaver.

Jens Hystad, Sunnhordland - Ragnar Dahl, NAL - Tore Heitmann, Farsund Avis - Rudolf Olsen, Aftenposten - Torbjørn Torgersen, Agder

myndighetene, opprettet regionale skolekontakter. Vi har vært oppe i ti konsulentstillinger og har i dag fem. Noen regioner har hatt konsulenter i en periode og har valgt å legge dem til tjenesten, mens andre ennå ikke har etablert tjenester. En av årsakene til ikke opprettelse/nedleggelse kan være Norges - og avisenes dårlige økonomi på slutten av åttitallet. Men manglende forståelse for viktigheten av arbeidet hos avislederne er der største utfordring.

Avis i Skolen håper på nyoppsettelse av to-tre stillinger i 1994-1995.

Mål for Avis i Skolen

Under det Norske konsulentmøtet på Røros i september 1989 var det enighet om følgende mål for arbeidet: «Avis i Skolen skal arbeide for å fremme undervisning som utvikler elevene til aktive brukere og lesere av aviser. Avis i Skolen skal arbeide for å fremme medieundervisning som bidrar til en samfunnsaktiv skole». Til nå har arbeidet vært preget av at konsulentene og instruktørene har arrangert kurs og møter for lærere, studenter, elever og avisfolk. Dette vil fortsatt bli høyt prioritert i 90-åra, men en styrking av kvaliteten og mangfoldet i kurs-/tema-tilbudet. Konsulentene og instruktørene er samkjørte i synet på at Avis i Skolen må ha en bred faglig profil, slik at Avis i Skolen oppfattes som et troverdig pedagogisk tilbud — og ikke et markedsframtatt overfor skoleverket. Dette er situasjonen i dag, og den ønsker vi skal bestå også i år 2000.

Mange samarbeidspartnere

Noen av konsulentstillingene har blitt til i samarbeid med skolemy-

ndighetene. Noe både avisene og skolekontakterne har dratt nytte av.

På materiellsiden har Avis i Skolen samarbeidet med flere «tunge» institusjoner. Norges Idrettsforbund, Sosialdepartementet, Folkehelse, Helsedirektoratet, Rusmiddelkontrollrådet og Nordisk Råd. For tiden diskuteres samarbeidsprosjekter bl.a. med Forbrukerbudjet/Rådet og Stortingets skolekontakter.

Skolens planutvikling

Avis i Skolen har tilpasset seg skolens målsettinger, og har fulgt opp retningslinjene i grunnskolenes mønstreplaner. Vi fikk nye planer i 1989 og 1974 uten særlig medieorientering. Den siste planen (1987) er nærmest skreddersydd for vårt arbeid: 25 av 37 kap. har med stoff om media, både som egne emner, og integrert i fagene. M87 slår fast at elevene skal være:

brukere f.eks. avis som læremiddel
mottakere dvs. kunnskap om medie-
ene, kritisk lesing.
sendere dvs. skapende arbeid av
praktisk art f.eks. skoleavis

Nye utfordringer

Undervisningsminister Hernes har gjennom arbeidet med reformarbeidet i den videregående skole også innført ny arbeidsidsordning for lærere i hele skoleverket. Den nye ordningen vil gjøre det vanskelig for Avis i Skolen å trekke så mange lærere til kurs som tidligere. Avis i Skolen vil derfor oppprioritere arbeidet i lærerhøgskole, på foreldremøter og også øke den direkte kontakten med elevene i årene som kommer.

GUTENBERG — boktrykkerkunstens far

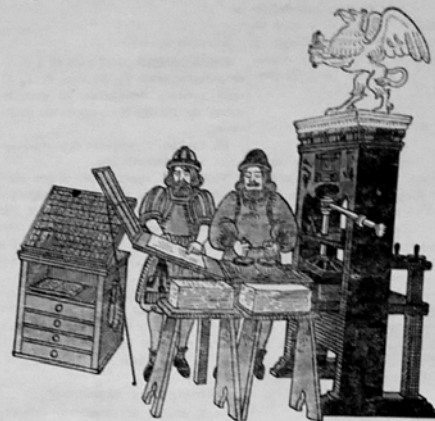
Av Ragnar Dahl, NAL

Johan Gensfleisch zum Gutenberg er født i Mainz ca. 1397. Han hørte til en velstående slekt. Faren var en av byens fire myntmestere og stammet fra slekten Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg, et navn han hadde fra familiens handelsgård. Gutenbergs mor kom på morsiden fra byadelen og på farsiden fra kjøpmannsstanden.

Mainz var på Gutenbergs tid en viktig og blomstrende handelsby med rundt 6.000 innbyggere. Domkirken sammen med femti kirker og klostere satte sitt preg på byen. Den var også residensby for kurfyrsten. Det var urolige tider. Mainz var preget av indre uro. Byens adel og håndverkere førte en bitter strid om gamle rettigheter og privilegier.

Dette førte til at Gutenberg i 1428 reiste til Strassburg sammen med sin bror. Her hadde familien kapital stående som sikret de to brødrene gode inntekter. Rundt 1439 etablerte Gutenberg et verksted som blant annet var beskjeftiget med støping av valfarts-symbole i form av plaketter eller medaljonger. Disse hadde ofte innskripsjoner, og trolig kan vi her ane en begynnelsen til boktrykkerkunsten.

Når vi setter oppfølgelsen av boktrykkerkunsten til år 1440 skyldes dette at Gutenberg da i teorien hadde de teoretiske og praktiske løsninger, men det gjestet meget før arbeidet med sats og trykk kunne ta til. Det viktigste var å skjære til et stempel for hver type. For det måtte Gutenberg skape den første trykkskrift.



Denne skulle være mest mulig lik de hittil håndskrevne bokstaver og dermed være tilpasset satstekniske krav. Han måtte også konstruere et støpeapparat for løse typer. Dette er grunnlaget for boktrykkerkunsten og mange hevder at støpeapparatet er Gutenbergs viktigste oppfinnelse.

Rundt 1444 vendte Gutenberg tilbake til Mainz. Her kom han etter hvert i gang med trykking. Den første trykksak i et større opplag vi kjenner er Weltgericht, Verdens dom, trolig trykt i årene 1444-1447. De første daterte trykk er et avlatbrev fra 1454 trykt i Mainz.

Gutenbergs mest kjente bokverk er den såkalte 42-linjers bibel som vi antar ble produsert i årene 1452-1455. Denne bibelen er kalt boktrykkerkunstens mesterverk. Opplaget var trolig i underkant av 300 eksemplarer. I dag kjenner vi 39 eksemplarer på papir og 12 eksemplarer på pergament, men bare 12 eksemplarer er komplette. Gutenberg maktet ikke å finansiere dette mektige bokverket og etter rettsaker ble trykkeriet overtatt av advokaten John Fust som hadde lånt Gutenberg betydelige beløp.

På en måte ble dette til beste for

boktrykkerkunsten. Flere fikk kjennskap til den blant annet ved at Gutenbergs svenner vandret ut i Europa og etablerte trykkerier. Så langt vi vet maktet Gutenberg å gjenoppta trykkerivirksomhet, men innstilte trolig virksomheten i 1460. Senere ble han utnevnt til hoffmann av kurfyrst Adolf av Nassau i Mainz, noe som sikret Gutenberg et fast underhold. I følge kildene ble Gutenberg blind på sine eldre dager og døde 3. februar 1468 noe over 70 år gammel.

Norge og boktrykkerkunsten

Det er et langt sprang før Gutenbergs oppfinnelse når Norge. Den første boktrykker som etablerte seg her i landet var Tyge Nielsøn, født på Jylland først på 1600-tallet. Han var utlært i København og slo seg ned i Christiania i 1643 altså 300 år etter at Gutenberg hadde etablert seg.

Kildene til dette glimt av boktrykkerkunstens historie er tre bøker som kan anbefales interesserte. Jacob Rask Arnesen: *Levede skrift*, Gunnar Jacobsen: *Norske boktrykkere og boktrykkerier* og Hroar Scheffer: *Boktrykkerkunstens og avisens historie*.

Avishuset Fjell-Ljom — bygg og teknikk

Teknisk avdeling

Første etasje rommer i dag inngangen med trapp til annen etasje, til venstre settet og til høyre trykkeriet med pressen. Et karnapp ut mot elven har tjent som faktorkontor, trolig spiserom og har i tillegg plass til en liten trykkpresse, en tulerkandig. Denne er brukt bl.a. til å trykke visittkort, sanger og små trykksaker, en oppgave faktor og andre kunne ta i rolige stunder.

Øvrige rom

Bak redaktorkontoret er to rom som er nytt til møter, arkiv for gamle avisarkiver, et omfattende klesarkiv mv. Her er også oppgangen til en journalsthybel. Herfra heises flagget på Fjell-Ljoms fødselsdag den 8. januar og hver 17. mai. Det er med stolthet Fjell-Ljom-entusiaster konstaterte at flaggstangen er den høyeste og mest synlige i Røros!

MASKINER OG UTSTYR I FJELL-LJOM

Settekassen - håndsat

Boktrykkerkunstens oppfinner Johan Gutenberg, kunne uten vanskelighet ta opp sitt arbeid i Fjell-Ljoms tekniske avdeling. Noen maskiner ville være ukjente — det elektriske lyset ville forause ham nest, men ved settekassen ville han føle seg hjemme. Gutenbergs oppfinnelse besto blant annet av de løse bokstaver, typer, stapt i bly. Disse ligger i en settekasse delt opp i små rom, fag, for hvert tegn, i en vinkelhake til linjen er tilnærmet full. Deretter slutes linjen ut ved å forandre ordmellomrommene slik at linjen fyller vinkelhaken helt. For å oppnå dette må ordmellomrommene enten gjøres mindre, kaipes, eller slås ut ved å øke mellomrommene.

Settemaskinen

Settemaskinen ble første gang lansert den 3. juli 1886 i avisen «New York Tribune». Der kunne en ung 32-årig tysk emigrant og mekaniker Ottmar Mergenthaler, demonstrere sin settemaskin. Han skrev på tastaturet til et selvsomt monstret av stenger, tannhjul og stopeformer og i løpet av få sekunder kom det ut en tynn metall-linje i avisens spaltebredde og med de første åtte ord i skinnende nye typer — verdens første settemaskin-linje. Avisens utgiver, Whitelaw Reid, var tilstede og utbrøt begeistret: «Ottmar, det er lykkes - a line of ty-



Pedaktør Trond Degnes i NAL og formann i vevneforeningen for Pressemuseet Arne R. Dahl ved en Typograph sette-maskin anno 1890.

pes» og med de ord var Ottmar Mergenthalers settemaskin død Linotype. Settemaskinen har tre hovedkomponenter, tastatur, matrisemagasin og stopeform. Det geniale med maskinen er at stopeformene for bokstavene, matrisene, sirkulære. Ved anslag på tastaturet faller matrisene ned i samlere og danner en kompakt stopeform. Linjen føres deretter bort til stoppehjul hvor tlytende bly blir pumpet inn og linjen stopes. Matrisene blir hentet av en arm og ført opp til hekken til en spindel med et spor etter samme prinsipp som i en Yale-lås. Hver enkelt bokstav har sin lås-kombinasjon og faller derfor ned på rett plass.

Settemaskiner kom i vanlig bruk rundt 1911-1914 og fikk meget stor utbredelse. De utgjorde grunnstammen i all satsproduksjon så vel i aviser som i aksidentstrykkerier. I forskjellige og stadig forbedrede modeller ble de levert helt frem til rundt 1950 og det finnes fortsatt noen få maskiner som står i produksjon. Normal produksjon på en settemaskin er ca. 5.500 tegn i timen.

Ludlow stopeapparat

I Fjell-Ljom ble alle titler og store deler av annonse håndsat med løse typer fra settekassene. Løse typer blir etter hvert slitt og de var dyre i innkjøp. Rundt 1945-1950 tok avisene i bruk tittelsetteapparatet Ludlow. Dette består av et stopeapparat med smeltegrøt for bly, en vinkelhake hvor matrisene settes sammen til ord

og en reel hvor matrisene ligger i skuffer omtrent som i en settekasse. Ludlow kom aldri til Fjell-Ljom. Maskinen som står i utstillingslokelet kommer fra Aftenposten. Utstyret er brukt til en del sats i denne årsmøte-avisen.

Trykkpressen

Fjell-Ljoms avispresse er en hurtig-presse fra Niboli i Italia. Til pressen er koblet et falseapparat hvor avisen brettes, falses, to ganger.

Trykkpressen består av følgende hoveddeler: påleggerbord, fargevalser med fargekasse, trykkfundament, trykksylinder, utlegger og falseapparat. Papiret legges på påleggerbordet, og ledes ned mot trykksylinderen hvor arket tas i mot av griper. Disse holder arket fast slik at det ligger rundt trykksylinderen når denne roterer. Satsen, trykkformen, er festet til fundamentet som beveger seg fram og tilbake under fargevalser og trykksylinder. Når fundamentet med satsen beveger seg under fargevalsen kommer det farge på skrift og bilder, og umiddelbart etter presser trykksylinderen papirarket mot trykkformen. Det trykte arket legges ut på utleggerne og føres ned til falseapparatet. Høres det komplisert ut — kom og se pressen igang!

Fjell-Ljoms presse kan kun trykke to sider av gangen. I første omgang trykkes side 1 og 4 og etter at trykkformen er byttet ut legges de trykte arkene opp igjen på påleggerbordet og side 2 og 3 kan trykkes. Fjell-Ljom kom normalt ut med fire sider.



Av Ragnar Dahl, NAL

Under NALs årsmøte vil Fjell-Ljoms bygg stå åpent for omvisning. Vi vil også kunne orientere om produksjonen og vise maskinene i drift. Spesielle omvisninger blir kunngjort eller kun avtales

Fjell-Ljom-Bygningen

Bygningens historie er til dels ukjent. Redaktør John Solheim kan imidlertid fortelle følgende fra etableringen av Fjell-Ljom:

Vinteren 1883 kom boktrykker Olaf Olsen fra Trondheim til Røros og overtok Fjellposten, som imidlertid gikk inn i 1887. Olsen forandret sitt navn til Olaf O. Berg og startet i 1886 Fjell-Ljom. Han var selv altmuligmann i avisen, som fikk vind i selene. Berg måtte se seg om etter nye lokaler og fant et hus ved Hitterelva, hvor et snekkerverksted hadde holdt til. Berg satte i gang med utvidelser. Første etasje ble forberedt trykkeri, forretningslokaler samt redaksjon og ekspedisjon. I 2. etasje innredet han leilighet til familien og oppe i 3. etasje lå soveværelset.

Redaksjonen holdt til i det lille rommet like over vasshulet, som drev pressen. Der kunne det være temmelig gultkaldt om vinteren. Berg kledde gulvet og endel av veggen ved skrivebordet med reinskinn. Og han hadde et par finnske stående innenfor døren. De var fylt med høy. Når han kom inn fra kulden utenfor, trakk han disse på seg. Slik mestret han Røros-vinteren på det verste.

Bygget er uten kjeller og står delvis på peler ut i Hitterelva. Under bygningen har vi funnet det vasshulet som i sin tid drev den første pressen. Meget er forandret fra Olaf O. Bergs tid, og vi skal i det følgende gi en kort beskrivelse av dagens bygning og utstyr.

Den gamle Bergstad



Under Røros-oppholdet anbefaler vi et besøk i:
— Pressemuseet (2) — Røros kirke (4) — Smeltehytta (6) — Slegghaugen (8)

Velkommen til „hovedstaden” på Kjølén

— Vårt årsmøte på Røros skal sette en kraftig strek under det trykte ordets verdier. I fremtiden blir det en utfordring for avisene å ta vare på ordet. Det vil kreve nytenkning og kreativitet — ikke minst i redaksjonene, sier adm dir Arne Jørgensen i NAL.

Av Trond Degnes

Røros er samlingstedet for årets NAL-årsmøte. Over 150 avisdere er ventet til Bergstaden i dagene 20.-22. mars. Det sentrale tema for årsmøtet er «Ta vare på ordet».

Få steder er bedre egnet til en diskusjon om ordet enn nettopp Røros. Navnet gir pressemiljø gode assosiasjoner. Det er nok å nevne den legendariske forfatter og redaktør Johan Falkberget. Avisen Fjell-Ljom med sitt malende navn, skaper også god gjenklang når det trykte ord fremtid settes på dagsorden.

Pressehistorisk seminar

Årsmøtets første ordinære dag starter med et pressehistorisk miniseminar. Der vil foredragsholdere belyse flere ider ved avismannen Johan Falkberget. Lærer og frilansjournalist Johannes Sundt vil ta for seg Falkberget som det lokale samlingspunkt i Bergstaden. Forfatter og journalist Rune Ottesen vil gå nærmere inn på journaliten Johan Falkberget. Med dette seminaret ønsker NAL også å markere seg i lokalmiljøet i det interesserte i Røros-miljøet også er velkommen.

Inge Lønning kommer

Årsmøtets første ordinære dag starter med en velkomsthilsen fra blant annet ordføreren på Røros, Even Erlien. For skikkelig å markere årsmøtets tema har NAL invitert den kjente kåser Ola Jonsmoen til å fremføre en prolog med tema «Det trykte ord vil leve». Utfordringene innen fremtidens journalistikk blir hovedtema under panelebatten. Hovedinnlegget blir ved professor dr. theol Inge Lønning. Han vil gi sitt svar på hva avisene bør fylle spaltene med i årene

fremover. Et panel vil fortsette debatten sammen med årsmøtedeltagerne.

Aktuelle saker

Ettermiddagen vil gå med til å drøfte aktuelle saker for avisene. NAL vil også invitere deltagerne til gruppearbeid om viktige NAL-oppgaver fremover.

På kvelden arrangeres den tradisjonelle årsmøtemiddagen.

Tisdag 22. mars åpner dagen med en «tankvekker». Da slippes designsjef Petter Moshus til. Han har æren for den meget omtalte designprofil for LOOC og er tildelt foredraget: «Nå må dere våke avisdere — fra vane-tenkning til kreativ prosess».

Etter de tradisjonelle årsmøtefor-handlinger vil det bli utdeling av prisene for årets beste avisdere i 1993. Vinner av årets beste intern informasjon vil også kåres.

Distriktsformannskonferanse

NAL ønsker å intensivere arbeidet ute i distriktsforeningene. Dette vil bli ytterligere drøftet på Distriktsformannskonferansen som fortsetter uimiddelbart etter avslutningen av årsmøtet. — Vi har i år lagt ned mye arbeid i å utvikle et best mulig program for årsmøtet. Dessuten ser vi klart betydningen av den sosial del. Avisledere har stort utbytte av å treffe og utveksle erfaringer. Totalt håper vi oppholdet på Røros blir vellykket og at NAL-årsmøtet på sin side måke kan prege Bergstadens 350 års jubileum, sier adm dir Arne Jørgensen, som minner om at det er 30 år siden NAL var samlet til årsmøte på Røros.



Hvorfor kvalitetssikring i aviser?

Aviser er komplekse organisasjoner med mange ledd og prosesser som skal sammenføres til et produkt. Produktet skal i tillegg ut til kundene — i tide.

All erfaring viser at jo flere ledd, jo større er sjansen for at noe kan gå galt. Det er typisk at feil i ett ledd følger produktet hele veien og skjemmer det endelige resultatet.

Vi vet at avisfolk er mestre til å løse problemer når og der de oppstår. Vårt spørsmål er likevel — ville det ikke være mer fornuftig å ha et system som i størst mulig grad hindrer at de oppstår?

Her noen ganske få eksempler på områder der daglig avisdrift vi tror egner seg for systematisk gjennomgang og sikring:

- redaksjonell produktutvikling
- redaksjonell planlegging og organisering
- kompetanseoppbygging
- kvalitet på innkjøpt materiale
- leserinvolvering og leserkontakt
- deskarbeid, rutiner
- typografi og design
- sideav ganger, sidekontroll
- kvalitet på foto og illustrasjoner
- arkiv og dokumentasjonstjenester

Hvem stiller kravene?

I et kvalitetssystem tar man utgangspunkt i at det er kundenes krav og behov som skal tilfredsstilles. Med kunder mener vi annonsører, lesere og

andre kunder bedriften måtte ha. Det er de som rammes direkte om avisene kommer for seint, har dårlig trykk, er full av feil eller har andre mangler. Alle kunder har en helt klar interesse av at slikt ikke skjer.

Riktig første gang

Hovedmålet med kvalitetssikring er at jobben skal gjøres riktig første gang, og at kvaliteten skal kontrolleres der jobben gjøres. Ved å jobbe på denne måten, sparer man kostnader og irritasjon, hindrer feil i å gå videre, og frigjør ressurser til det man egentlig skal drive med.

Et kvalitetssystem vil dermed måtte gå gjennom alle rutiner og prosesser å se på hva man skal gjøre for å:

- oppnå samme kvalitet hver gang
- forebygge feil
- bare gjennomføre nødvendig kontroll
- få kunde-leverandør-kjeden til å fungere
- stadig bli bedre

Et kvalitetssikringsprosjekt er ikke noe man kan stable på beina en gang for alle, sette det i hylla og regne med at alt går bra. Det har man prøvd andre steder, med dårlig resultat. Et levende kvalitetssystem må sørge for stadig nye forbedringer, stadig bedre rutiner, stadig bedre produkt. Det gir fornøyde kunder, fornøyde medarbeidere, innsparinger og klingende mynt i kassa.

Men det finnes også andre interessenter. De som har sitt daglige arbeid i avisen er også kunder.

I kvalitetssystemer behandler man hvert intern ledd som både kunde og leverandør, og man stiller kvalitetskrav til interne leverandører i samme grad som til eksterne. Alle har ansvar for at det de mottar er kvalitet og at det de leverer fra seg er kvalitet.

Riktig kvalitet

Hva som er riktig kvalitet må defineres lokalt. Det er ikke opplagt at en lokalavis og en rikskavis har samme krav til originalitet på bilder, det er ingen som vil kreve at det skal være like standarder på design. Tvertim. Det er nettopp avisens egenart og plass i markedet som må være utgangspunktet for et fornuftig kvalitetsarbeid. Vi bruker gjerne ordet «riktig» kvalitet for å understreke at målet ikke er å bli verdensmester, men å gjøre en skikkelig jobb for kunder og øvrige medarbeidere, hver gang.

Slik kan dere komme i gang. Grafisk institutt (GI) satte våren 1993 i gang det første prosjektet i kvalitetssikring for aviser. Prosjektet bygger delvis på den erfaring GI har opparbeidet seg gjennom tilsvarende arbeid for grafisk bransje, delvis blir det nyutviklet for å tilpasses den daglige virkeligheten i avisene.

Målet er å fore avisene fram til et nivå der de kan sertifiseres etter en av standardene, i praksis NI-ISO 9001.

GI tilbyr en kombinasjon av kurs og konsulenthjelp til bedrifter som ønsker å delta. GI vil også kunne gi nærmere opplysninger om kostnader og vilkår for å ta del i prosjektet.

litetssikring for aviser. Prosjektet bygger delvis på den erfaring GI har opparbeidet seg gjennom tilsvarende arbeid for grafisk bransje, delvis blir det nyutviklet for å tilpasses den daglige virkeligheten i avisene.

Målet er å fore avisene fram til et nivå der de kan sertifiseres etter en av standardene, i praksis NI-ISO 9001.

GI tilbyr en kombinasjon av kurs og konsulenthjelp til bedrifter som ønsker å delta.

GI vil også kunne gi nærmere opplysninger om kostnader og vilkår for å ta del i prosjektet.

NALs årsmøte

Røros 20.-22. mars 1994

— TA VARE PÅ ORDET —

Søndag 20. mars:

KL 14.00: Den ukjente Johan Falkberget
Pressehistorisk miniseminar

Foredragsholdere: Redaktør Arve Solstad, leder for Pressearkivets Venner. Det lokale samlingspunkt Johan Falkberget ved lærer og frilansjournalist Johannes Sundt. Journalisten Johan Falkberget ved forsker og journalist Rune Ottesen.

KL 17.00: Kom - sammen - arrangementet starter fra Røros Hotell
Omvisning, sosialt samvær og kunstneriske innslag.
Vertskap: Sor-Trøndelag Avisforening og Trondhjem Blad-erlag.

Mandag 21. mars

KL 09.00: Velkommen til NALs årsmøte
ved NALs formann, Kjell Aamot.
Velkommen til Røros 350 år
ved ordfører Even Erlien, Røros kommune.
Prolog ved Ola Jonsmoen:
«Det trykte ord vil alltid leve».

KL 10.00: En avis for fremtiden.
ved red / disp. Gunnar Kvasheim, Dalane Tidende.

KL 10.30: Kaffe

KL 10.45: Panelebatt: Hva skal vi fylle avisene med — meningsmålingsjournalistikk, folkeopplysning og eller...?

Innleder: Professor dr. theol Inge Lønning

KL 12.30: Lunsj

(med tid for skitur og byvandring)

KL 14.00: Aktuelt tema.

Spørsmål / samtale

KL 14.30: Hvor går NAL videre?

ved adm dir Arne Jørgensen.

KL 14.45: Kaffe

KL 15.00: Veivalg for organisasjonen fremover

Gruppearbeid

KL 16.00: Oppsummering og avslutning

KL 19.30: Årsmøtemiddag

Tisdag 22. mars:

KL 09.00: — Nå må dere våke avisdere!

— fra vane-tenkning til kreativ prosess

v/ designsjef Petter Moshus — ansvarlig for LOOC-design.

Spørsmål — samtale

KL 10.00: Årsmøteforhandlingene starter.

KL 11.30: Prisutdeling: Årets Aviside 1993

Beste interninformasjon

KL 12.00: Avslutningslunsj

KL 13.00: Distriktsformannskonferanse starter.

KL 13.00: Frittstående seminar om Årets Aviside 1994

RØROS — et besøk verd!

Om ettermiddagen den 20. mars inviterer Sor-Trøndelag Avisforening og Trondhjem Bladforening til et spennende kom-sammen-arrangement. Her vil det ikke mangle på overraskelser. Arrangøren har lagt vekt på at deltagerne skal få med seg det som er verdt å se i Bergstaden. De tilreisende kan vente seg en flott blanding av severdigheter og kulturelle innslag. — Vi skal heller ikke se bort ifra at det kan bli «dans på lokalet», sier formannen i Sor-Trøndelag Avisforening, Stein Ellertsen.

Ditt vindu mot verden.

Selv det beste utstillingsvindu er avhengig av at folk går forbi og ser det. Og hvor mange går forbi din forretning hver dag?

En annonse i avisen blir sett av tusener av mennesker som ikke gjør det.

Og avisen blir lest hver eneste dag.

Kan du få et bedre utstillingsvindu?



AVISENES INFORMASJONSKONTOR

POSTBOKS 100

82

Grafisk mot år 2000



Bakgrunn

Norsk grafisk industri var i 80-årene preget av en sterk teknologisk utvikling som i vesentlig grad reduserte den tradisjonelle teknologiske skjermingen. En sterk kapasitetsoppbygging av moderne produksjonsutstyr, sammen med god lønnsomhet og markedsvekst førte til mange nyetableringer av bedrifter. Bransjen opplevde et kraftig tilbakeslag i 1988/89, i tillegg økte importen sterk. Bransjens svar på denne utviklingen var utarbeidelse av strategirapporten «Grafisk mot år 2000».

Dette dokumentet var Plattformen, og forankringen for bransjeanalysen, målsettinger og prosjekter i «Bransjeutviklingsprogram for norsk grafisk industri 1992-94». Sentrale mål for programmet er å endre bransjestrukturen i forhold til nye markedskrav og rammevilkår, øke eksporten, øke produktiviteten og verdiskapningen pr. ansatt, og fremme bedriftsutvikling bl.a. gjennom nye organisasjons- og samarbeidsformer.

Programmet har en total ramme på 112 mill kroner. Norges Forskningsråd (NFR) og Statens Nærings- og Distriktsutbyggingsfond (SND) støtter programmet med totalt 30 mill. De resterende 82 mill er innsats fra grafisk industri.

Resultater

Over 150 bedrifter har til nå deltatt

aktivt i programmet. Dette omfatter mer enn 4000 ansatte, og representerer 40% (?) av bransjen. Det er oppnådd svært positive resultater på en rekke områder.

Bransjeutviklingsprogrammet har syv hovedområder:

Bedriftsutvikling

Innen bedriftsutvikling er det gjennomført bedriftsutviklingsprosjekt, for grafiske bedrifter og avisbedrifter, i alt 90 deltakende bedrifter. Det er utviklet og startet opp et lederutviklingsprogram for toppledere, som gir høyskolekompetanse.

Kompetanseutvikling

Det er utviklet og igangsatt en rekke opplærings tilbud innen etterutdanning for fagarbeidere. En utredning om grafisk høyskoleutdanning er under utarbeidelse.

Markedsorientering informasjonsserier

Flere eksportfremmende tiltak er iverksatt på bransjenivå og i enkeltbedrifter. I tillegg er det bygget opp en betydelig eksportkompetanse i bransjen og bedriftene.

Teknologi

Innen teknologiområdet er det utarbeidet standarder og iverksatt standardiseringsarbeid innen fstrykk (tekst og bilde) og på trykkområdet.

Produktutvikling

Det er utviklet nye produkter og tjenester innen elektronisk publisering, som representerer stort utvik-

lingspotensiale for de involverte bedriftene. Med støtte fra programmet ble det i 1993 utarbeidet en ny bransjestrategirapport «Mulighetenes bransje — valg og handling for fremtiden».

Kvalitetssikring

Det er utviklet en bransjetolkning av ISO-9000 standarden, med tilbud om opplæring og kompetanseutvikling. I alt 7 grafiske bedrifter vil være sertifisert etter ISO-9000 standarden, ved avsluttet programperiode.

Automatisering

Det er utviklet malverktøy, og gjennomført produksjonsstyringsprosjekter i flere større grafiske bedrifter og emballasjebedrifter. Et opplærings tilbud innen produksjonsstyring er under utvikling. Gjennom samarbeidet med en rekke institusjoner og ressursmiljøer som: Handelshøyskolen BI, AFF/Norges Handelshøyskole, UIO/Institutt for medier & kommunikasjon, Institutt for Journalistikk, Televerket m.fl. har prosjektene og aktivitetene i programmet resultert i nye allianser og nettverk mellom bransjen og kompetansesmiljøer.

De igangsatte utviklings tiltak og prosjekter, har styrket norsk grafisk industri og bedriftens stilling gjennom økt grad av spesialisering og markeds tilpassing. Det er oppnådd økt verdiskapning og produktivitet, og en vesentlig kompetanseheving i bedriftene, innen viktige områder. Programmet har fremmet nye organisasjons- og samarbeidsformer, og gjort bedriftene bedre rustet til å utnytte nye markeds muligheter, og møte økt internasjonal konkurranse. Ragnar Dahl